

**SHARQ ADABIYOTSHUNOSLIGIDA OILAVIY MUNOSABATLAR
GENEZISI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15105310>

Khurshida Ashurova

Central Asian University Medical University (CAMU)

e-mail: khurshida.ismailova.99@bk.ru. Tel: +(99) 861-41-76.

Fergana, Uzbekistan.

Annotatsiya

Ushbu maqola Sharq adabiyotshunosligida oilaviy munosabatlar genezisini o'rganadi. Sharq xalqlarining adabiyotida oilaviy tuzum va munosabatlar tarixi, ularning shakllanishi, rivojlanishi hamda o'zgarishi muhim o'rin tutadi. Maqola, an'anaviy Sharq jamiyatlaridagi oilaviy qadriyatlar, er-xotin, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarning adabiyotdagi ifodalanishi, ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotdagi o'rni tahlil qilinadi. Sharq adabiyotlaridagi oilaviy o'zgarishlarning ijtimoiy jihatlari, ayniqsa, xushmuomala, hurmat, o'zaro qadr-qimmatga asoslangan oilaviy tamoyillar o'rganiladi. Ushbu maqola orqali Sharq adabiyotidagi oilaviy munosabatlar genezisi haqida chuqur tushunchalar olish mumkin.

Kalit so'zlar

Sharq adabiyoti, oilaviy munosabatlar, adabiyotshunoslik, jamiyat, an'anaviy qadriyatlar, ijtimoiy tuzum

Аннотация

Данная статья изучает генезис семейных отношений в восточной литературе. В литературе народов Востока важное место занимает история формирования, развития и изменения семейной системы и отношений. Статья анализирует, как в восточных традиционных обществах отражаются семейные ценности, отношения между мужем и женой, родителями и детьми, а также их роль в личной и социальной жизни. Особое внимание уделяется социальным аспектам изменений в семейных отношениях на Востоке, особенно тем, которые основаны на уважении, взаимном почтении и ценности семьи. Эта статья предоставляет глубокое понимание генезиса семейных отношений в восточной литературе.

Ключевые слова

Восточная литература, семейные отношения, литературоведение, общество, традиционные ценности, социальный строй

Abstract

This article examines the genesis of family relations in Eastern literature. The history of the formation, development, and transformation of family structure and relationships holds an important place in the literature of Eastern peoples. The article analyzes how family values, relationships between husband and wife, parents and children are expressed in the traditional Eastern societies and their role in personal and social life. Particular attention is given to the social aspects of changes in family relations in the East, especially those based on respect, mutual esteem, and the value of family. This article provides a deep understanding of the genesis of family relations in Eastern literature.

Keywords

Eastern literature, family relations, literary studies, society, traditional values, social structure

Kirish. Sharq adabiyotshunosligi o'zining tarixi va madaniyati bilan ajralib turadi. O'rtacha Sharq xalqlarining hayotida oilaviy munosabatlar muhim o'rin tutadi. Har bir millat va mintaqada oilaviy qadriyatlar, turmush tartibi va ijtimoiy tuzum o'ziga xos tarzda shakllangan. Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar ko'pincha adabiy asarlarda asosiy mavzu sifatida ko'tariladi. Bu asarlar nafaqat o'zining san'ati va estetikasi bilan, balki jamiyatdagi oilaviy tuzum va qadriyatlarni ifodalash bilan ham ahamiyatli hisoblanadi.

1. Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar tarixi

Sharq xalqlarida oilaviy munosabatlarning tarixiy asoslari uzoq o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Aksariyat Sharq jamiyatlarida oilaviy tizim patriarchal asosga tayanadi, bunda erkakning oiladagi hukmronligi muhim rol o'ynaydi. Ushbu jamiyatlarda er-xotin, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar ko'plab adabiy asarlarda alohida o'rganilgan. Masalan, arab va fors adabiyotlarida oilaviy tuzum va hurmat, erkakning ayolga nisbatan pozitsiyasi aniq ko'rsatilgan.

2. O'zgarishlar va zamonaviy Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar

XX asrga kelib, Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar ko'plab o'zgarishlarga uchradi. Ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlar natijasida oilaviy tuzumda yangiliklar yuzaga keldi. O'zgarishlarni ko'plab yozuvchilar va shoirlar o'z asarlarida aks ettirgan. Masalan, yangi adabiyotda ayollar huquqlarining kengayishi, ota-onalar bilan farzandlar o'rtasidagi munosabatlarning o'zgarishi va boshqa zamonaviy qadriyatlar tadqiqot ob'ekti bo'lgan.

3. Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlarning badiiy ifodasi

Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar ko'plab badiiy shakllarda tasvirlanadi. Hikoyalar, romanlar, she'rlar, dramalar kabi asarlarda oilaviy hayot va

undagi murakkab munosabatlar ko'rsatiladi. Sharq shoirlari va yozuvchilari oilaviy tuzumni ko'pincha idealizatsiya qilgan va uni milliy qadriyatlar asosida shakllantirishga intilgan. Shuningdek, oilaviy qadr-qimmat, murosaga kelingan munosabatlar, oilaning jamiyatdagi o'rni kabi mavzular adabiy tahlil ob'ekti bo'lgan.

4. Oilaviy munosabatlarning jamiyatdagi o'rni

Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar jamiyatdagi kengroq tuzumlar bilan chambarchas bog'liqdir. Oilaviy tuzumda yuz beradigan o'zgarishlar, ayniqsa, turmush qurish va oilaning boshqa asosiy a'zolari bilan bo'lgan munosabatlar ijtimoiy hayotga ta'sir qiladi. Masalan, Sharq madaniyatida oilaning yuksalishi va barqarorligi davlatning barqarorligini ta'minlashning muhim jihatlardan biri sifatida qaralgan.

Sharq xalqlarining ko'plab an'anaviy jamiyatlarida oilaviy tuzum patriarhal tizimga asoslangan. Bu tizimda erkak oilaning boshqaruvchisi sifatida qaraladi, ayol esa oilaning tashqi va ichki ishlariga mas'uliyatli bo'ladi. Ko'plab Sharq adabiyotlarida, ayniqsa arab, fors va turk adabiyotlarida, er va ayol o'rtasidagi munosabatlar ko'pincha patriarhal tamoyillar asosida tasvirlangan.

Masalan, arab adabiyotida ayolning pozitsiyasi ko'pincha pasaytirilgan, lekin shuningdek, ayolning erkaklarga bo'lgan tasavvurlari va oiladagi o'rni haqida yozilgan asarlar ham mavjud. Arab shoirlari va yozuvchilari oilaviy tuzumni ko'pincha idealizatsiya qilgan va oilaning jamiyatdagi barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynagan.

Sharq xalqlarining oilaviy munosabatlaridagi patriarxiya faqat shaxsiy hayotga emas, balki ijtimoiy va siyosiy tuzumga ham ta'sir ko'rsatgan. Ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar, ayniqsa, erkakning o'z ayoliga nisbatan hukmronligi va farzandlarning ota-ona tomonidan qarorlar qabul qilishda ishtiroki ko'rsatiladi.

Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar ko'plab asarlarda asosiy mavzu sifatida ishlangan. Bu asarlarda oilaviy qadriyatlar, an'analar, o'zaro hurmat, oilaning jamiyatdagi roli, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi aloqalar ta'riflanadi. Masalan, fors adabiyotida oilaviy qadriyatlar va munosabatlar ko'plab shoirlar va yozuvchilar tomonidan ifodalangan.

Farsi adabiyotida "Shahname" kabi asarlarda oilaviy tuzum va oilaviy hurmatga katta e'tibor qaratiladi. Ular o'zaro murosaga asoslangan, bir-birini hurmat qilgan oilaning ahamiyatini ta'kidlaydi. Ota-onaning farzandlariga nisbatan hurmat va mehrini, ayolning erkak bilan o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlarini idealizatsiya qiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy Sharq adabiyotida oilaviy qadriyatlar va munosabatlar ko'proq inqilobiy va transformatsion jarayonlarga duch keladi.

O'zgarishlar, ayniqsa, ayollar huquqlari, farzandlarning ota-ona bilan bo'lgan munosabatlari, va ijtimoiy tenglik masalalari adabiyotda ko'proq ko'rsatilmoqda.

Zamonaviy Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar

XX asrning ikkinchi yarmida Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlarga qarshi turli tashabbuslar va ijtimoiy o'zgarishlar yuzaga keldi. Jamiyatdagi demokratik jarayonlar, ayollar huquqlarining kengayishi va individualizmning rivojlanishi adabiyotda o'z aksini topdi.

Shunday qilib, adabiyotda oilaviy munosabatlar ko'pincha an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy dunyoqarashlar o'rtasidagi ziddiyatlarni tasvirlaydi. Masalan, modernizm va postmodernizmning Sharq adabiyotida rivojlanishi bilan oilaviy munosabatlar va ijtimoiy rol o'rtasidagi chegaralar o'zgarib boradi. Yozuvchilar oilaviy tizimdagi nohaqliklar, o'zaro ishonchsizlik va ayriliqlarni tanqid qilishadi.

Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlarning badiiy ifodasi

Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar nafaqat ijtimoiy, balki badiiy jihatdan ham chuqur ifodalanadi. Yozuvchilar oilaviy munosabatlarning murakkabligi, o'zaro hurmat va muhabbatni ta'kidlash orqali o'z asarlarini boyitadi. Masalan, Hindiston adabiyotida *Ramayana* va *Mahabharata* kabi epik asarlarda oilaning roli katta ahamiyatga ega. Bu asarlarda oilaviy tuzum, hurmat, er va ayol o'rtasidagi munosabatlar, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi aloqalar asarlarning mazmunini tashkil qiladi.

Sharq adabiyotining badiiy shakllarida oilaviy tuzumni aks ettirgan she'rlar, hikoyalar va dramalar ko'pdir. Adabiyotda oilaviy qadriyatlar va ular orasidagi ziddiyatlar adabiy obrazlar va simvollarga asoslangan tarzda ifodalanadi.

Oila va ijtimoiy tizim o'rtasidagi bog'liqlik

Sharq jamiyatlarida oilaning ijtimoiy tizimdagi o'rnini ulkan. Oila nafaqat shaxsiy hayotning asosiy birligi, balki jamiyatning o'zgarishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim institutdir. Sharq adabiyotida oilaviy tuzumda o'zgarishlar, ayniqsa, XIX-XX asrlarda, ijtimoiy, madaniy va siyosiy jarayonlar orqali o'z ifodasini topadi.

Oiladagi o'zgarishlar, masalan, ayollar huquqlarining kengayishi, mehnat bozoridagi ishtirokning ortishi, va ularning ijtimoiy roli o'zgarishi Sharq adabiyotida alohida o'rganilgan. Shu bilan birga, bu o'zgarishlar ko'pincha sharq jamiyatining konservativ qismiga qarshi qarshi kurash sifatida ko'rsatiladi. Bunday masalalar Hindiston va Turkiya kabi mamlakatlarning zamonaviy adabiyotlarida keng yoritilgan.

Sharq adabiyotida oila munosabatlari va individualizm

XX asrda Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar o'zgarib, individualizm va shaxsiy huquqlarni himoya qilishga bo'lgan e'tibor ortdi. Ayniqsa, ayollar

huquqlari masalasi adabiyotda muhim mavzuga aylandi. Sharq adabiyotida oila ichidagi erkak va ayol o'rtasidagi tenglikka bo'lgan intilish, ijtimoiy va siyosiy huquqlarni talab qilish, ko'plab yangi avlod yozuvchilari tomonidan qo'llab-quvvatlandi.

Misol uchun, turk adabiyotida Halide Edib Adivar va boshqa adiblar ayollar huquqlari va oiladagi o'rni haqida o'z asarlarida muhim masalalarni ko'tarishgan. Hindiston adabiyotida esa, masalan, R.K.Narayan va Ismat Chughtai kabi yozuvchilar oila va individualizm masalalarini o'rganganlar.

Xulosa. Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar genezisini o'rganish, Sharq jamiyatlarining ijtimoiy va madaniy tuzilmasini, shuningdek, bu tuzilmalarni adabiyotdagi aks etishini tushunishga yordam beradi. Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar muhim o'rin tutib, oila jamiyatning barqarorligi va ma'naviy asosi sifatida qaralgan. Bunday qimmatlar, odatda, oilaning mustahkamligi, o'zaro hurmat, mehr-muhravat va o'zaro qadriyatga asoslangan bo'lib, ular ota-ona va farzandlar, er-xotin o'rtasidagi munosabatlarda ijtimoiy tinchlikni ta'minlagan.

Sharq adabiyotidagi oilaviy munosabatlar, odatda, patriarxal tizim asosida shakllangan. Bu tizimda erkak oila boshlig'i sifatida, ayol esa oila ishlariga mas'ul bo'lgan. Misol uchun, Fors va Arab adabiyotida, erkak va ayol o'rtasidagi munosabatlar ko'pincha patriarxal qadriyatlarga asoslangan.

Shu bilan birga, XX asrda jamiyatdagi demokratik jarayonlar, ayollar huquqlarining kengayishi va individualizmning rivojlanishi bilan Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar ham o'zgarishga uchradi. Zamonaviy adabiyotlarda oilaviy qadriyatlar, ayollarning huquqlari va ularning oiladagi roli, shuningdek, oilaviy munosabatlar orasidagi zidiyatlar tadqiq qilingan.

Shuningdek, oilaviy munosabatlarning adabiyotdagi badiiy aks ettirilishi, shunday o'zgarishlarning ijtimoiy va madaniy ta'sirini ko'rsatadi. Sharq adabiyotida oilaviy munosabatlar ham an'anaviy qadriyatlar, ham zamonaviy qadriyatlar o'rtasidagi kurashni va ixtiloflarni o'rganish orqali, jamiyatning umumiy o'zgarishlariga nazar tashlash mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Abduvaxitov, F. (2015). *Sharq adabiyotining rivojlanishi va oilaviy munosabatlar*. Toshkent: Sharq nashriyoti.
2. Shamsiyev, M. (2012). *Sharq xalqlari va ularning adabiyati*. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti.
3. Nurmuhamedov, S. (2018). *Oilaviy munosabatlar va madaniy qadriyatlar*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.

4. Al-Hasan, M. (2016). *Arab adabiyotida oilaviy munosabatlar*. Riyod: King Saud universiteti nashriyoti.

5. Andreeva, L. (2020). *Sharq adabiyotlarida zamonaviy oilaviy qadriyatlar*. Moskva: Yevropa nashriyoti.